

Jan Assmann, *Exodus: Die Revolution der Alten Welt*

С. Н. Beck Verlag, München 2015

493 стр. ; 14,4 x 4 x 22,1 cm

ISBN: 978-3-406-67430-3

Мојсије и Књига изласка (ἔξοδος) спадају у најомиљеније теме наше културне историје. *Еџодус* из Египта је једна од најзначајнијих и најмоћнијих приповести целокупног човечанства. Она је опис и израз ослобођења из египатског ропства али и величанствени израз проналаска начела вере у једнога Бога односно монотеизма. Та приповест садржи кључне сцене историје спасења које су не само у јудејској, хришћанској и исламској вери, већ и у уметности и књижевности развиле вишеструко семантичко значење и зрачење. Јан Асман (Jan Assmann), аутор ове књиге, је емеритирани професор на Универзитету у Хајделбергу и један од најеминентнијих египтолога у европским размерама. Сада је он и хонорарни професор културологије на Универзитету у Констанцу на Боденском језеру.

Смисао стварања и егзодуса је слобода, политичка слобода, вели аутор. То потврђују молитвени Јевреји свакога петка увече кроз молитву и благослов вина: „Ти нам допушташ да се прикључимо Твојем светоме дану одмора који подсећа да си Ти све створио“. То је први дан „дана светога збора“, сећање на дан изласка из Египта. Ову молитву, која је настала у позној антици, произ-

носи рабин; она у једном даху спаја Постање и Савез.

У Књизи изласка описани догађај религијско-критичко просветитељство видело је и види, почев од 17. века до данас, другачије: Савезу Бога са Јеврејима је претходио Закон који је од њих изискивао послушност и потчињеност. У библијској Књизи Изласка и њиховом хероју Мојсију осликава се оно што аутор назива „Мојсијевским обележјем/разликовањем“: диференцирање истине од обмане у религији. При томе није реч о паушалној критици монотеизма, већ о историјској анализи његовог револуционарног карактера као сувисле иновације која је променила свет. Реч је о једној скривеној линији традиције подземно делујућих елемената европске историје религија и историје духа од Ехнатона до Фројда. Есенцијално је разликовање између истинитог и погрешног, тачног и нетачног. Доцније је аутору постало јасније да је диференцирајући карактер библијског монизма непотпун и анахрон модел којим би се могло објаснити питање истине.

Овде је реч о нечему што има највишу вредност и значај: о верности. Не у опреци између истинитог и лажног, већ у опреци између вер-

ности и издаје, односно у односу на Савез/Завет који Јахве (JHWH) склапа са децом Израиља. Са концепцијом тога Савеза/Завета долази „вера“ („emunaḥ“) на свет, вера која је основна револуционарна новина представљена у библијско-старозаветном, новозаветном и исламском монотеизму.

Вера значи оданост/верност Савезу/Завету, односно чини измирујућу снагу Закона. Тај „монотеизам верности“ је била новина која је променила тадашњи библијско-религијски свет. О овој форми монотеизма и његовом наративном изразу је у овој књизи реч.

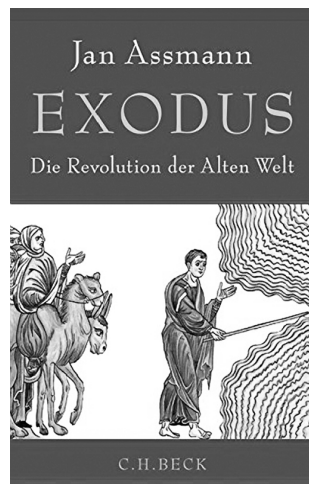
Изучавање историје идеја показује да је прича о Изласку са својим херојем Мојсијем у основи подлога политичког мишљења западне цивилизације односно њена централна семантичка парадигма. Тако су Спиноза, Томас Хобс или још раније Макијавели видели узорни карактер Мојсијевог законодавног дела. Један од оснивача „народног права“ Хуго фон Гроцијус се позивао на Мојсија при заснивању начела универзалног народног права.

Да ли је Књига Изласка приручник револуције? Сигмунд Фројд у Мојсију види Египћанина кога ће Јевреји уморити у отпору против његових закона. Ово значење заступа славни немачки књижевник, нобеловац Томас Ман у својој новели „Закон“ написаној 1944. г. Политичко ослобођење изискује жртве, а некада је жртва ослободилац сам. Блажени Августин је рађању „ново-

га“ следеће атестирао: *Inter faeces et urinam nascimur* („Ми се рађамо између измета и урина“). Отуда треба представити Мојсија, Египћанина као архетипичну погрешку при рођењу/настанку политичке слободе. Божански Закон ће у Декалогу (Десет заповести) наћи своју поенту. Однос између Израиља и његовог Бога ће постати јединствен однос, чији ће

„осећајни садржај“ чинити библијску религију. Асман вели да је овде на делу емоционално конотирани „монотеизам верности“.

Тиме што описује однос између Бога и израиљског народа као однос љубави, постулира се сасвим нови тип религије, коју аутор означава „афективном религијом“. Културе древног Египта и Блиског Истока нису дотад познавале овакву форму религиозности. За Асмана је Књига изласка мање прича која описује а више прича која ствара (*story*, не *history*). Штедра снага каледоскопског фигурирања идеје „изласка/егзодуса“ дата је у овој књизи на веома учен али не и сувопаран, већ живописан начин, те је препоручујемо сваком богослову као оригиналну допуну старозаветној егзегетици.

Зоран Андрић